

Nr 11.

Ankom till riksdagens kansli den 27 april 1920 kl. 1/2 3 e. m.

Andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 11, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående statens medverkan till meddelande i större omfattning än nu sker av insikter i ekonomiska och näringsorganisatoriska ämnen.

I en inom andra kammaren väckt motion, nr 298, har herr *Lübeck m. fl.* hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning, i vad mån och på vad sätt staten kan medverka till, att under och efter skolstadiet insikter i ekonomiska och näringsorganisatoriska ämnen må kunna systematiskt meddelas i större omfattning än som nu i allmänhet sker.

I avseende å motiveringen hänvisas till motionen.

Motionärerna beröra i denna motion en fråga av synnerligen stor betydelse. Erfarenheterna från särskilt de senare åren ha gjort det allt mera klart, att samhället måste ställa större krav på varje enskild medborgares förmåga att hjälpligt kunna överblicka och förstå de betingelser, som äro nödvändiga förutsättningar för ekonomiskt framåtskridande. Skall det allmänna ekonomiska läget kunna förbättras, måste tydligen var och en göra sitt till, för att en förnuftig enskild och allmän hushållning vidmakthålles och de bästa möjliga ekonomiska resultat vinnas. Men denna tingens ordning åstadkommes ej, utan att kunskaper i ekonomiska ämnen äro till finnandes hos folkets stora flertal, som genom den allmänna rösträtten erhållit ökat inflytande i allmänna värv och direkt eller indirekt kommer att vara medansvarigt i den sociala och ekonomiska utvecklingen.

Utskottet.

Det råder emellertid, som motionärerna säga, »en ganska stor enighet

om att vårt folks ekonomiska skolning är allt för svag.» Tyvärr har intresset för ekonomiska frågor ej varit så synnerligen stort, vilket också förklarar, att man vid bedömandet av ekonomiska ting ofta hellre låter sig ledas av gängse vanföreställningar än av hänsynen till de ekonomiska lagar, efter vilka allt produktivt handlande måste rätta sig.

Även om detta varit fallet såväl före som delvis under den nu rådande kristiden, torde man dock kunna spåra ett tilltagande intresse för upplysning och utbildning i dessa ämnen. Såväl diskussionen i pressen som den ökade efterfrågan på föreläsare och lärare i ekonomiska frågor utgöra tydliga vittnesbörd därom. Motionärerna torde därför också ha uttalat en allmänt erkänd mening, då de påyrka ett verksammare ingripande från statens sida för systematiskt kunskapsmeddelande på detta område. Utskottet kan således fullt och helt ansluta sig till det i denna motion angivna önskemålet.

De ämnen, motionärerna önska skola meddelas i större utsträckning än nu sker, äro allmänna ekonomiska och näringsorganisatoriska. Om de senare yttras i motionen:

»Vad som nu främst måste eftersträvas inom allt vidare kretsar av folket är bättre kunskap om våra huvudnäringars och mera betydande industrigrenars allmänna förutsättningar i form av inhemska och utländska råvaror, kraft- och bränsletillgångar, avsättningsmöjligheter inom eller utom landet, konkurrens-, frakt-, tull- och traktatförhållanden m. m.

Det är uppenbarligen ett allmänt intresse, att de speciella kunskaper och färdigheter, som de inom ett företag anställda var på sitt arbetsområde besitta, förenas med en från ensidiga klassynpunkter möjligast fri överblick av och en viss förståelse för de förhållanden, under vilka företaget arbetar».

Motionärerna avse sålunda yrkesteknisk och yrkesekonomisk undervisning, kompletterad med ekonomisk-geografisk och statistisk upplysning. Undervisning i dessa ämnen borde också vara synnerligen ägnad att hos de i resp. yrke eller industri anställda väcka förståelse för och skänka överblick över arbetsbetingelserna inom vederbörande näringsgren.

Utskottet kan emellertid ej underlåta att dessutom peka på betydelsen av, att kunskaper meddelas i allmän ekonomilära eller nationalekonomi. Det torde nämligen ej alls vara tillfyllest, att undervisning enbart meddelas i näringsorganisation och ekonomisk geografi. Skall en ekonomisk bildning kunna något så när grundläggas, torde, så långt tiden det medger, undervisningen även böra ingå på de allmänna ekonomiska lagarna om prisbildning, produktion, distribution, handels- och betalningsbalanser,

konsumtion o. s. v. Utan att vederbörande lärjungar kunna fatta det väsentliga av de ekonomiska lagarnas natur och verkningar, torde de heller knappast kunna erhålla den överblick av och förståelse för sin närings arbetsförhållanden, varom motionärerna tala.

De områden, som böra behandlas i en systematiskt uppgjord undervisningsplan i ekonomi, böra sålunda enligt utskottets mening utgöras av näringsorganisation med ekonomisk geografi samt allmän ekonomilära.

De vägar, som enligt motionärernas mening härvid böra beträdas, äro huvudsakligen tvenne: undervisning i de nuvarande barn- och ungdomsskolorna samt i särskilda kurser för vuxna.

Vad då först *folkskolan* beträffar, torde emellertid elevernas ringa mogenhet och den redan nu hårt belastade timplanen lägga stora hinder i vägen för någon undervisning i specifikt ekonomiska ämnen. Motionärerna anse, att »mycket borde kunna vinnas redan inom ramen för den ordinarie undervisningen särskilt i geografi». Enligt utskottets mening torde man ej kunna begära mera i detta avseende, än vad som redan är fastslaget i den undervisningsplan för rikets folkskolor, som utkommit efter det denna motion skrivits. Enligt denna plan skall nämligen i översta klassen i folkskolan under ämnet geografi lämnas »en sammanfattande framställning av fäderneslandets geografi med hänsyn till natur, klimat, naturtillgångar och näringar, samfärdsel, befolkningsförhållanden». I de till ämnet fogade anvisningarna påpekas bl. a.: »Största uppmärksamhet bör emellertid vid denna sammanfattande framställning av Sveriges geografi ägnas åt fäderneslandets *naturtillgångar och de näringar*, för vilka dessa bilda grundval». Under de två till tre timmar i veckan, som ägnas åt detta ämne, torde nog, som motionärerna anföra, en kunnig och förstående lärare kunna giva sina lärjungar åtskilligt av grundläggande ekonomisk insikt. Saken beror också, så vitt utskottet kunnat finna, till mycket stor del på lärarens förmåga att meddela ekonomisk kunskap, varför utskottet nedan återkommer till denna fråga.

Större möjligheter synas däremot finnas för, att ifrågavarande ämnen skola kunna bli behandlade vid de nyligen beslutade påbyggnaderna på folkskolan.

I de *yrkesbestämda fortsättningsskolorna* ingår också som ett väsentligt moment ämnet *arbetskunskap*. Om undervisningen i detta ämne stadgas följande:

• Undervisningen i *arbetskunskap* skall i anslutning till lärjungarnas praktiska verksamhet eller till ortens arbetsliv anknytas till och samlas kring ett visst yrke eller en viss grupp av yrken. Den bör i lämplig

utsträckning och i mån av förhandenvarande förhållanden sysselsätta sig med grunderna för yrkets teknik, med råvarorna och deras ursprung, med arbetsprodukterna och deras spridning i marknaden, med de delar av naturkunnigheten, som hava största betydelsen för yrket, med räkning, bokföring och fackritning i deras tillämpning på yrket, med yrkets hygien, med nödiga delar av närings- och arbetslagstiftningen samt med yrkets historia, varjämte jämväl de nationalekonomiska synpunkterna böra beaktas vid undervisningen.»

Motionärernas synpunkter synas sålunda till stor del redan nu vara beaktade, vad fortsättningskolan beträffar, och då ifrågavarande ämne skall upptaga hälften av hela undervisningstiden d. v. s. 180 timmar, torde någon ytterligare ökning ej gärna kunna ifrågasättas.

Går man därefter över till den kommunala yrkesundervisningen, finner man, att i *lärlingsskolorna* för hantverk och industri upptagas som obligatoriska ämnen »yrkeslära, yrkesekonomi samt yrkes- och arbetarlagstiftning», och i *lärlingsskolorna* för handel »handelsteknik, ekonomisk geografi med produktionslära, handelsrätt och nationalekonomi». Undervisningen i näringsorganisation och ekonomisk geografi har i det förra slaget av *lärlingsskolorna* erhållit minst hälften av undervisningstiden eller sålunda minst c:a 100 timmar under vardera av de två årskurserna. Ämnet ekonomilära synes däremot ej komma till sin fulla rätt. Detta har nämligen inlagts som del i ämnet yrkesekonomi, till vilket även höra bokföring, kalkylation, deklaration och en del praktisk skrivning. Då till detta ämne förslagsvis anslagits minst en tredjedel av tiden eller sålunda minst 40 timmar årligen, kan ekonomiläran ej bliva så grundligt behandlad, som vore önskligt så väl för ämnets egen skull som ock med hänsyn till elevernas mognadsgrad. Som emellertid denna undervisning är utsträckt över två år med minst 6 timmars undervisning per vecka under 8—9 månader årligen, torde eleverna delvis hinna komplettera den muntliga undervisningen med egna studier och sålunda tillgodogöra sig ett för sin ålder ej föraktligt förråd av ekonomiskt vetande.

Vid undervisningen i *yrkesskolorna* torde även åtskilligt kunna göras i motionens syfte. Dessa skolor kunna omfatta bl. a. dels yrkeskurser med fasta undervisningsplaner, avsedda att giva deltagarna i kursen en sammanhängande grundlig utbildning i samtliga eller flertalet av de ämnen, som äro av vikt för deras yrkesarbete, och dels ämneskurser, utgörande fristående lärokurser i olika läroämnen, bland vilka en var deltagare kan välja dem, som motsvara hans behov och önskningsar. Eleverna i dessa skolor skola antingen ha genomgått lärlingsskola eller ock fyllt

17 år, varför de måste anses mera mogna för ifrågavarande undervisning. Här synes det sålunda lämpligt, att utredning förebringas om, på vad sätt staten skall ekonomiskt kunna stödja strävandet efter undervisning i de i motionen avsedda ämnena. Samma förhållande gäller i stort sett även de *ettåriga handelsskolorna*.

Den utredning, som berör dessa och andra yrkesskolor, torde lämpligen böra uppdragas åt skolöverstyrelsen, som ju har överinseende över yrkesundervisningen. I den mån det är möjligt torde därvid böra sökas utvägar för att öka antalet timmar för ekonomiska ämnen samt att bereda ämnet ekonomilära större utrymme i denna ämnesgrupp.

När det gäller att bibringa personer *över skolstadiet* kunskaper i ekonomiska ämnen, torde man i ej ringa utsträckning kunna lita till *de frivilliga folkbildningsorganisationerna*. Redan nu bedrivs ett relativt omfattande folkbildningsarbete i ämnet ekonomilära, dels i studiecirkelarna och dels genom de flyttande folkhögskolekurser, som anordnas i synnerhet av nykterhetsorganisationerna, dels av föreläsningsföreningarna och dels genom Arbetarnas bildningsförbund. Under arbetsåret 1918—1919 anordnade detta förbund över 400 föreläsningar, varav 35 proc. behandlade ekonomiska ämnen. Tyvärr torde denna gren av folkets egen bildningsverksamhet ej kunna bedrivas i den utsträckning, som den förtjänar, emedan anslagen från det allmännas sida äro otillräckliga, samt svårigheter möta att erhålla föreläsare i dessa ämnen. Genom ett rikare tilltaget understöd i all synnerhet från statens sida torde enligt utskottets mening ganska mycket kunna göras i detta avseende.

Det är naturligtvis ej möjligt för utskottet att peka på alla de utvägar, som kunna stå till buds för ett framgångsrikt arbete på detta område. Bland olika möjligheter vill emellertid utskottet hänvisa till de kurser, som anordnas med folkhögskolorna som centrum. Det synes ingalunda omöjligt, att, där lokala förhållanden ej lägga hinder i vägen, kurser på 3—4 veckor skulle kunna anordnas vid dessa skolor under den tid de eventuellt äro lediga under sommarmånaderna. För att emellertid sådana kurser skola kunna realiseras, torde det vara alldeles nödvändigt, att rimliga anslag från statens sida stå till förfogande för anordnaren, vare sig denne utgöres av folkhögskolan, någon folkbildningsorganisation eller skolöverstyrelsen. Den senare myndigheten står ju redan nu som anordnare för fortbildningskurser för folkskollärare och torde väl med den erfarenhet, som vinnes vid dessa kursers anordnande, kunna utfinna de bästa formerna för kurser i här berörda syfte.

Utskottet ser sig emellertid dessutom föranlåtet att peka på ett av

de mest aktiva hindren för att realisera ovan berörda planer, nämligen den stora bristen på lärare och föreläsare i ekonomiska ämnen. Även om allvarliga försök göras från olika håll för att sprida upplysning i dessa ämnen, torde de många gånger stranda på svårigheterna att anskaffa föreläsare. Det torde således, som ock motionärerna påvisa, vara nödvändigt att bibringa de blivande lärarna i olika skolor erforderliga kunskaper på området. Särskilt från denna utgångspunkt måste riksdagens beslut 1919 om utredning angående inrättandet av en professur i national-ekonomi även inom filosofiska fakulteten vid vardera av universiteten i Uppsala och Lund hälsas med synnerligen stor tillfredsställelse, och den förhoppningen knyts vid denna utredning, att den snarast möjligt måtte leda till positivt resultat.

Genom den senaste seminariereformen 1914 har ämnet ekonomilära upptagits som fristående läroämne vid seminarierna. Undervisningen häri har emellertid ägt rum så kort tid, att endast ett obetydligt antal folkskollärare varit i tillfälle att taga del däri. Det bör därför kunna sättas i fråga, om ej särskilda kurser i ekonomiska ämnen skulle kunna anordnas. Dessa borde då icke endast omfatta lärare vid folkskolan och dess nuvarande påbyggnader utan även lärare vid läroverk och seminarier. Utskottet tänker sig dessa kurser anordnade på ungefär samma sätt som de nu vanliga sommarkurserna: populärvetenskapliga, sociala och fortbildningskurser etc. I varje fall torde böra tagas under övervägande, huruvida ej ett större antal timmar kunde ägnas åt föreläsningar i ekonomiska ämnen vid dessa kurser. Det är visserligen sant, att t. ex. folkskollärare ej ha några särskilda timmar anslagna åt undervisning i dessa ämnen i folkskolan, men det torde säkerligen stå oemotsagt, att den lärare, som är hemma på detta område, bör kunna ge sina lärjungar en viss ekonomisk insikt i samband med den övriga undervisningen.

Utskottet finner det sålunda vara av synnerligen stor vikt, att insikter i ekonomiska ämnen meddelas i större utsträckning än vad nu är fallet. Den utredning, som härför tarvas, torde emellertid till en del kunna uppdragas åt skolöverstyrelsen, som torde vara den lämpligaste myndigheten att handlägga frågan om undervisning i ekonomiska ämnen i de olika ungdomsskolorna. Vid denna utredning bör undersökas möjligheterna för att ge ekonomiska ämnen större utrymme på de nuvarande sommarkursernas program eller eventuellt inrätta särskilda kurser i ovan angivet syfte.

Det torde emellertid dessutom vara lämpligt, att utredningen i vad den avser vuxna personer verkställs i samband med den utredning om

det frivilliga folkbildningsarbetets organisation, som redan beslutats av första kammaren. På detta sätt bör undervisningen i dessa ämnen kunna systematiskt inarbetas i det folkbildningsprogram, nämnda utredning avser att uppgöra.

På grund av vad sålunda anförts, får utskottet hemställa,

att andra kammaren för sin del måtte besluta, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning, i vad mån och på vad sätt staten kan medverka till, att under och efter skolstadiet insikter i ekonomiska och närings-organisatoriska ämnen må kunna systematiskt meddelas i större omfattning, än vad som nu i allmänhet sker.

Stockholm den 27 april 1920.

På utskottets vägnar:

FRANS BERGGREN.

Närvarande vid ärendets slutbehandling: herrar *Berggren, Berglund, Welin**, *Ahrberg, Johanson* i Huskvarna, *Johanson* i Rimforsa, *Westman, Elldin, Olsson** i Labbemåla och *Ander-son** i Linköping.

* Icke närvarande vid justeringen.